చంద్రహారం

డా. ముదిగొండ శివప్రసాద్

సూర్యుడు ఉదయిస్తాడు. నీటి దొరువుల్లో కమలాలు వికసిస్తాయి. తమలపాకుతోటల నానుకొనివున్న మొగలి పొదలు సువాసనలు వెదజల్లుతాయి. గుంపులు గుంపులుగా జలపక్షు లొక్కసారి పైకి లేస్తాయి—జాలరివాళ్లు గంగమ్మతల్లికి వందనంచేసి కొయ్యతెప్పలను నీళ్లల్లోకి నెట్టుతూ వుంటారు—సముద్రం ఎంతో శ్రమతో పరుగెత్తుకుంటూవచ్చి చెలియలికట్టను తాకి విరిగి విరిగి పడిపోతుంది—ఇంతలోనే మళ్లా కొత్త అలి—కొత్త పరవడి — కొత్త ఉత్సాహం— ఈ కథ ఈనాటిది కాదు. చరిత్ర కందని కాలంనుంచీ యథా తథంగా అలాగే ఏమీ మార్పు లేకుండా కొత్త పట్నంలో జరుగుతూనేవుంది!

చంద్రయ్య పంతులు ఓ వెదురుబెత్తం చేత్తో పట్టుకొని ఊపుతూ నడుస్తున్నాడు. సూర్యుడు పడమటి దిక్కుకు వంగాడు. అయినా ఇసుక ఇంకా చురచుర మంటూనే వుంది. రెండు చేతులనిండా సీమ సున్నం—మాసిన పంచెమీద నాలుగైదు చేతికుట్టు మాసికలు. రూపాయి వెడల్పున సిరా మరకపడ్డ ముతక ఖద్దరు చొక్కాజేబు. ఆ జేబులో ఓవైపు ఎర్ర రంగూ మరో వైపు పచ్చరంగూ వున్న పెన్సిలు. హరివిల్లులా వంగిన వెన్ను. అలల్లాగా, అల్లల్లాడుతున్న తెల్లని జుత్తు, దుబ్బుగా పెరిగిన తెల్లని మీసాలు—పంచె అంచుతో నుదుటి స్వేదబిందువులు అద్దుకొని వెళ్లి తన మామూలు సింహాసనంపై కూర్చున్నాడు—

ఆ సింహాసనం ఈ నాటిది కాదు.

గత నలభైఅయిదు సంవత్సరాలుగా అలాగే అక్కడే అదే సమయంలో ప్రతి దినమూ కూర్చుంటున్నాడు. ఆ వూళ్లో దానిపై కూర్చునే అధికారం మరెవ్వరికీ లేదు. అందుకే వూళ్లోవాళ్లంతా దానిని 'చంద్రయ్య గారి గద్దె' అంటారు.

చేతిలోని వెదురు బెత్తాన్ని చెట్టు కానించాడు. తనగద్దెపై ధూళి నొకసారి చేత్తో తుడిచాడు. గద్దె ధూళి పోయిందో లేదో కాని చేతి చాక్ పీసుపొడి మాత్రం గద్దె కంటుకున్నది. చంద్రయ్య రాతి గద్దెపై కూర్చొని గొంతుకు బిగుత్తుగా వున్న ఖద్దరు చొక్కా గుండీలు సడలించి ఒకసారి నిట్టూర్చి ఊపిరి తిత్తులనిండుగా గాలి పీల్చుకున్నాడు.

'పంతులుగారూ ఇయిగో' గ్లాసుతో కొబ్బరి నీళ్ల నందించాడు శేషు. చంద్రయ్య శేషువైపు ప్రేమగా చూచి గ్లాసెడు నీళ్లు గడగడ తాగేశాడు. అటు పోసుకునే సుబ్బమ్మ కొడుకు శేషు. తన విద్యార్థి. శేషు తండ్రి పుల్లయ్య కూడా తన శిష్యుడే. అతనికీ ఓనమాలూ ఒకటో ఎక్కమూ తానే దిద్దబెట్టాడు. చనిపోయేవరకూ పుల్లయ్యది అట్ల వ్యాపారమే. చనిపోయే రోజూ సాయంత్రం కూడా పుల్లయ్య మామూలుగానే కొబ్బరికాయలుకొట్టి నీళ్లు గ్లాసుకు పట్టివుంచి కొబ్బరి ముక్కలు పళ్ళెంలోపెట్టి, భోషాణం పెటిలో దాచి, పిండి మొత్తమూ ఒంటిచేత్తో రుబ్బి గిన్నె కెత్తి, చేతులు కడుక్కొని, సూర్యుడు పడమటికి తిరిగే వేళకు చంద్రయ్య పంతులు తన పాఠశాల ముగించి వేపచెట్టుకింది సింహాసనాన్ని అలంకరించగానే గ్లాసెడు కొబ్బరి నీళ్లూ గురువుగారికి ఇచ్చాడు. కొబ్బరి నీళ్లుతాగి సేదతీర్చుకోమని 'పదికాలాలపాటు బతకరా పుల్లయ్యా' అని దీవించి 'అమ్మయ్య' అంటూ చెట్టు మొదటికి జారగిలపడ్డాడు చంద్రయ్య చల్లగాలి పీలుస్తూ. అయితే గురువుగారి ఆశీర్వాదం

మాత్రం ఫలించకుండా ఆ రోజు రాత్రే పుల్లయ్య పోయాడు. పుల్లయ్య పోయినందుకు చంద్రయ్య ఎంతగా మనస్సులో బాధపడ్డాడో చెప్పడం అసాధ్యం. అలా నిశ్శబ్దంగా లోలోపలే కుమిలి పోయాడు. తన కళ్ల ఎదుట పెరిగిన పుల్లయ్య చూస్తూండగానే పోయాడు. తానుమాత్రం అలా జీవితాన్ని లాగేస్తున్నాడు—ఏమిటీ విచిత్రం?? పుల్లయ్యపోయిన మర్నాడు బడికి శలవు ఇచ్చాడు చంద్రయ్య. పుల్లయ్య జాతీయ నాయకుడు కాడు. ప్రపంచ చరిత్రలో మహాయుద్ధాలు చేసి సువర్ణాధ్యాయులు సృష్టించ లేదు. కాకుంటే కొత్తపట్నం ప్రజలందరికీ నిద్రలేచీ లేవకముందే కొబ్బరి పచ్చడీ, అల్లం పచ్చడీ రెండూ మాదుపాకులోపెట్టి, రెండు దోసెళ్ల వెడల్పున వుండే అట్లు ఒక్కొక్కటి అర్ధణాకు ఇచ్చేవాడు. చంద్రయ్యగారి కుటుంబానికైతే అర్ధణాకు రెండు అట్లు. పుల్లయ్య పోయినతరువాత ఓ నాలుగు రోజుల వరకూ చంద్రయ్యకు మనస్సు మనస్సులో లేదు—అయిదోనాడు మామూలుగా బడి వదిలిపెట్టి బెత్తం చేత్తో పుచ్చుకొని తన వేపచెట్టు సింహాసనం దగ్గరికివచ్చి కూర్చునేసరికి 'పంతులుగారూ ఇయిగో' అన్న మాటలు విన్పించాయి మృదువుగా. తల పైకెత్తి చూచాడు ఆశ్చర్యంగా. ఎదురుగా పుల్లయ్య కొడుకు శేషు వున్నాడు. చంద్రయ్యకు కళ్లవెంట నీళ్లు వచ్చాయి—పుల్లయ్య పోయాడని పని వదిలితే భుక్తి గడిచే దెటా?? అందుకే పుల్లయ్య స్థానంలో సుబ్బమ్మ కూర్చున్నది. ఆమే పిండి రుబ్బింది—కొబ్బరికాయిలు కొట్టింది. ముక్కలు పళ్లానికెత్తి భోషాణంలో దాచింది. నీళ్ల గ్లాసుకుపట్టి కొడుకు ద్వారా చంద్రయ్య పంతులుకు పంపింది. నాటినుంచీ నేటివరకూ అలా శేషు దినం తప్పకుండా కొబ్బరినీళ్లు ఇస్తూనే వున్నాడు. చంద్రయ్య పంతులు తాగి సేద తీర్చుకుంటూనే వున్నాడు.........

ఈనాడు కూడా చంద్రయ్య శేషు చేతిలోని గ్లాసు తీసుకొని గడగడ నీళ్ళు తాగేశాడు. ఓ చుక్క చేతిమీద ఒలికింది. పైనవున్న మాసిన కండువాతో చేతిపై అద్దుకొని గ్లాసును శేషుకు తిరిగి ఇవ్వగానే తుర్రున పరుగెత్తుకుంటూపోయాడు శేషు ఇంట్లోకి—చంద్రయ్య గట్టిగా నిట్టూర్చి వేపచెట్టు కాను కున్నాడు. దూరంగా సముద్రం. భూమ్యాకాశాలు ఒకే నీలమేఘ ఛాయతో కలిసిపోయాయి అక్కడ. గంభీర మైన ఆ సాగరంలో తరంగాలు ఉవ్వెత్తున లేచి విరిగి పడుతున్నాయి. చంద్రయ్యకు కొడుకు కూతురూ గుర్తుకొచ్చారు. గుండె బాగా బరువెక్కింది. 'రేపు తెనాలిలోవున్న బంధు వొకరికి జాబు వ్రాయాలి మళ్లీ పిల్ల సంబంధంగూర్చి' అనుకున్నాడు. ఖాళీ చేపల బుట్టలతో జాలరి వనితలు ఇంటి ముఖం పట్టారు. 'చందూగాణ్ణి రేపు ఫస్టు బస్సుకు ఒంగోలు పంపాలి' అనుకున్నాడు మళ్లీ. అక్కడొక తెలిసినాయన చందూకు ఉద్యోగ ప్రయత్నాలు చేస్తానని మాట ఇచ్చాడు.

'దండాలు పంతులూ దండాలూ' మహాలక్ష్మి మల్లె పువ్వుల్లాగా గుడ్డలను దొరువుల్లో ఉతికి ఆరేసి మడతలు పెట్టుకొని వెళ్లుతూవుంది త్రోవన.

'ఏయ్—ఇవ్వాళ మీ బుడ్డోడు రాలేదు—' చంద్రయ్య పంతులు తీగెల కళ్లజోడు తీసి పై పంచెతో తుడుచుకుంటూ అడిగాడు. కినుక్కున నవ్వింది మహాలక్ష్మి. 'వాడి చదువే అడిగావ్ పంతులూ—ఓ పూటొస్తే రెండు పూటలు సర్వే తోటల్లో ఆడు తున్నాడు. నీ బెత్తానికి పని సెప్పందే లాబం లేదు పంతులూ—' ఒయ్యారం ఒలకపోస్తూ తాపీగా జవాబు చెప్పింది మహాలక్ష్మి.

చంద్రయ్య ఎడమ చేతి బొటన వ్రేలూ చూపుడు వ్రేళ్లతో ఒక్కసారి కణతలనుండి కొలుకుల వరకు కళ్లను రుద్దుకొని, రెప్పలు పెద్దవి చేసి 'ఇదిగో చూడూ వాడు బాగా తెలివైన ఘటం. ఇంటి దగ్గర మీరు మొగుడూ పెళ్లాలు శ్రద్ధ తీసుకోకపోతే ఏమీ లాభం లేదు. ఇటు అక్షరం ముక్కా అబ్బక అటు రేవుకూ పనికిరాక నిజంగా రెండింటికీ చెడిన రేవడు అవుతాడు.'

'ఔ' నన్నట్లు తల ఆడించింది మహాలక్ష్మి శ్రద్ధగా వింటూ. ''పెద్దోడు బుద్ధిమంతుడు పంతులూ ఈడికే వచ్చింది రోగం చదువంటే.''

'సరేలే. పో—పో—చీకటి పడుతున్నది.'

‘చిత్తం—’ అని మహాలక్ష్మి ఓ పది గజాలు పోయి మళ్లీ వెనక్కి వచ్చి ‘పంతులూ మొన్న ఆడి పెనసలు ముక్క రంగయ్యగారి గుంటడు కాజేసినాడంట-కొంచెం వాడి చెవులు మెలెయ్యాలి పంతులూ’ అన్నది మూతి తిప్పుతూ.

‘ఊ—ఊఁ-’ అన్నాడు చంద్రయ్య—మహాలక్ష్మి మళ్లీ నడుచుకుంటూ వెళ్లిపోయింది.

చంద్రయ్య తమలపాకు తోటల మీదుగా వస్తున్న మొగలి పూల గాలిని గట్టిగా రెండు ఊపిరి తిత్తుల నిండా పీల్చుకున్నాడు. ఆ ఊపిరి తిత్తులు పగలల్లా కొలిమి తిత్తుల్లాగా పనిచేసి సూర్యుడితో పాటు విశ్రాంతి తీసుకుంటుంటాయి. మళ్లీ సూర్యోదయంతో పని ప్రారంభిస్తుంటాయి.

తలపైకెత్తి చూచాడు.—

ఎదురుగా, దూరంగా, శిథిలమైన లైటు హవుస్ స్తంభం!

ఈ లైట్ హవుస్‌గూర్చి పరిశోధన చెయ్యాలని చాలానాళ్లనుంచీ చంద్రయ్య మనస్సులో ఓ కోరిక మిగిలిపోయింది. కాని దురదృష్టవశాత్తూ కొత్తపట్నంలోవున్నా మహావిద్వాంసుడల్లా తానొక్కడే. మరెవ్వరికీ రాజవంశావళీ, అక్కడి నౌకా వ్యాపారం జరిగిన కాలమూ చరిత్ర పుటలలోంచి బయటకు లాగే శక్తీలేదు-ఆసక్తీలేదు. అందుకే తనకోరిక ప్రతిరోజూ ఉవ్వెత్తుగా పైకిలేచివచ్చి ఒడ్డును తాకి విరిగి పోతున్నది—మొన్న ఉదయం అమ్మాయి అటకపైనుండి గుడ్డలమూటతీసి ‘నాన్నా చూడు ఈ తాటాకుల పుస్తకానికి చెదలుపట్టినట్లున్నది’ అన్నది దులుపుతూ. చంద్రయ్య ఆదుర్దాగా పరిశీలించి చూచాడు. నిజమే! తనతండ్రి వ్రాసిన రామలింగేశ్వర శతకం చెదలుపడుతున్నది. ప్రాణం విలవిలలాడింది. భూతద్దం ఒకటి ఒంగోలునుంచీ తెప్పించి దాన్నంతా కాగితాలపై తిరిగి వ్రాసి వీలున్నప్పుడు అచ్చువేయించాలని చంద్రయ్య సంకల్పం. కానీ ఎప్పటికప్పుడు ఆర్థికమైన ఇబ్బందులవల్ల భూతద్దం కొనడమే పడటం లేదు—ఇక అచ్చుమాట చెప్పే దేమిటి—

ఈ లైటు హవుసుపై పరిశోధనకూడా అలాంటిదే...నిట్టూర్చాడు చంద్రయ్య.

ఆకుతోటలనుండీ రైతులు అరిటాకుల కట్టలు నెత్తిన బెట్టుకొని వరుసగా వస్తున్నారు—ఉదయం ఫస్టు బస్సుకు ఇవన్నీ ఒంగోలు చేరుతాయి పెరుగు ముంతలతో సహా. పూర్వమైతే అన్నీ ఊళ్లోనే పందారమై పోయేవి—ఇప్పుడిప్పుడీ వ్యాపారం మరిగారు రైతులు-

సుబ్బమ్మ చిన్నికోడిగుడ్డు దీపం వెలిగించి గోడకు తగిలించింది. ముద్దఫలి బొంగరాల బుట్ట నెత్తిని పెట్టుకొని శేషు ఊళ్లోకి బయలుదేరాడు అమ్మటానికి. అంటే చంద్రయ్య గద్దెమీదినుంచీ లేచే సమయమన్న మాట — చిన్నప్పుడు ముద్దపులి బొంగరాలంటే తనకు చాలా ఇష్టం. పుల్లటి మజ్జిగలో పిండి నానబెట్టి పచ్చి శనగపప్పు, పచ్చి మిర్చి, ఉల్లిపాయిలూ, కరివేపాకు కలిపి, దోరగా గుండ్రగా వేయించిన ఆ ముద్ద పులిబొంగరాలంటే ప్రాణం—అయితే తండ్రి తిననిచ్చే వాడుకాదు. ‘కోమటింటి నూనె వస్తువులు కొనుక్కొని తినకూడద’ని నిషేధం విధించాడు—అదేమిటో చందూగాడికి కూడా అవంటే ఇష్టమే—అయితే చందూగాడిపైన తాను నిషేధం విధించలేదు – అప్పుడప్పుడూ చందూ, శేషును పిలిచి బొంగరాలు కొనుక్కొని తింటుంటాడు. తానుమాత్రం పెద్దతనానికి ఊరికే మందలిస్తూ వుంటాడు—అంతే!!

చీకటి బాగా వ్యాపించింది.

చంద్రయ్య ఇంటి ముఖం పట్టాడు. ఇంతలో చటుక్కున జ్ఞాపకం వచ్చింది, ప్రసూన ‘సాయంత్రం ఆ రామయ్యకు చెప్పండీ గ్యాస్ నూనె అయి పోయింది పొద్దునే పంపించమనీ’ అని చెప్పినమాట—వెంటనే చంద్రయ్య రామయ్య కిరోసిన్ దుకాణంవైపు తిరిగి నడక సాగించాడు. ఆకుతోటలనుంచీ గుంపుగా కొంగలువచ్చి వేపచెట్లపై వాలాయి. ‘కాకాక్కో’మంటూ— మెత్తని ఇసుకలో మెల్లగా నడుచుకుంటూ రామయ్య దుకాణం చేరాడు చంద్రయ్య బెత్తంతో నేలను పొడుస్తూ ‘రామయ్యా...’

‘ఎవరూ— పంతులా— రా పంతులూ’ ఆహ్వానించాడు రామయ్య హరికేన్ లాంతరు కొంచెం పెద్దది చేసి. చొక్కా లేకుండా లాంతరు ముందు కూర్చొని

జవాపద్దుల పుస్తకం చూచుకుంటున్నాడు రామయ్య మధ్య మధ్య ఎడమచేత్తో జంధ్యాన్ని అటూ ఇటూ లాగి వీపు గోక్కుంటూ. కొంచెం దూరంగా రామయ్య కొడుకు కిష్టయ్య కూర్చొని అక్షరాలు దిద్దుకొంటు న్నాడు. పంతులు పేరు వినగానే పలకా బలపమూ లాంతరు దగ్గరే వదిలి లోపలకి పరిగెత్తాడు కిష్టయ్య. 'చూడు—గ్యాస్ నూనె అయి పోయిందిట...అమ్మగారు ఉదయం పంపమని చెప్పింది—' మెల్లగా అన్నాడు చంద్రయ్య.

'అట్టాగే పంతులూ పొద్దున్నే పంపుతా... అన్నట్లు పాత ఎకౌంటులో నీ పేర కొద్దిగా మిగిలి నట్లు కన్పడుతున్నది'

చంద్రయ్య గుండె కలుక్కు మన్నది.

'అయినా నీ దగ్గర ఎక్కడికి పోతుందిలే పంతులూ.. ఊరికే పుస్తకం చూస్తుంటే కనపడిం దని చెప్పా — అమ్మగారితో పొద్దున్నే పంపుతానని చెప్పు పంతులూ నూనె...' చంద్రయ్య ఇంటి ముఖం పట్టాడు ఆలోచిస్తూ — ఈ రామయ్య కూడా పుల్లయ్యతోబాటు తన దగ్గర చదువుకున్న తొలి దినాల విద్యార్థుల్లో ఒకడు—రామయ్య బడికి రావ డానికి మారాము చేసేవాడు. వాళ్లయ్య నలుగురు మను షుల్ని బెట్టి మోయించి తెచ్చేవాడు రామయ్యను బడికి. ఒంటికనో మంచినీళ్లకనో వంకపెట్టి బయటకు పోయే వాడు రామయ్య—అంతే! అదే పోత ఇంక—అందుకే రామయ్య కెప్పుడూ గోడకుర్చీలే—మూత పొగ పెడ్తా నని బెదిరించడమే—తన కళ్ల ఎదుట పెరిగి పెద్ద వాడైనాడు రామయ్య. పెళ్లి చేసుకున్నాడు. పిల్లల్ని కన్నాడు. తండ్రి ఇచ్చిన పూరిల్లును పెంకుటిల్లుగా మార్చాడు. గ్యాసు నూనె వ్యాపారం చేసుకుంటూ వున్నాడు శ్రద్ధగా—కాలి కేదో తగిలింది—

తొట్రుపడ్డాడు చంద్రయ్య — ఏమీ లేదు చీల్చిన తాటిమట్టను ఎవరో దారి కడ్డంగా పడేశారు. మరో నాలుగు అడుగుల్లో ఇంటికి చేరుకున్నాడు చంద్రయ్య. ఆరుబయటే వున్న నులకమంచంలో కూలబడ్డాడు. అమ్మాయి రాధిక వచ్చి బెత్తమూ, చొక్కా లోపలికి తీసుకు పోయింది. దిండు కామకొని, మళ్లీ లోనికి వెళ్లిన రాధికను చూచి మళ్లీ అను కున్నాడు. 'అమ్మాయి కిక వెంటనే పెళ్లి చేయాలి...'

చంద్రయ్యకు తన పెళ్లి గుర్తు కొచ్చింది. తనకు ప్రసూనతో చాలా చిన్న వయస్సులోనే పెళ్లయింది. పెళ్లంటే ఏమిటో కూడా తెలియని వయస్సు. కేవలం లడ్డూలు తినడం, పల్లకీలో ఊరే గడం మాత్రం గుర్తున్నాయి. అయినా సరే ప్రసూన వయస్సుతోబాటు వికసిస్తూ తన ఇంటిని పరిమళా లతో నింపి తన జీవితంలో జీవితంగా కలిసి పోయింది. ఎన్నడూ తన కిది కావాలీ అది కావాలీ అని అడిగి ఎరుగదు. ఒక రోజు కాబోలు అన్నది.

'అబ్బ చంద్రుడు పుచ్చ పువ్వులా వెలుగు తున్నాడేమిటివ్వాళ...' చంద్రయ్య నవ్వి 'ఔనే—భర్త పేరు చెప్పడం నీ వంటి ప్రతివ్రతల ధర్మం కాదేమో'

ప్రసూన కొంచెం సిగ్గుపడి 'బాగుంది హా సరసం మరీను. ఇన్నేళ్లు వచ్చినా...ఏమండీ అన్నట్లు మీకో విషయం చెప్పడం మరచిపోయాను సుమా' అన్నది అరటికాయ ముక్కలు నీళ్ల గిన్నెలో పడేస్తూ—

'ఏమిటది' పరధ్యానంగా అన్నాడు దీపం ముందు కూర్చొని ఏదో పుస్తకం పుటలు తిప్పుతూ.

'మా సీతాలత్త లేదూ, అదేనండీ సూరారెడ్డి పాలెం వాళ్లు...'

'ఆఁ - ఆఁ...'

'వాళ్ల పెద్దమ్మాయి గుర్తుందా మీకు— దుర్గ—'

'ఆఁ—'

'దానికి పెళ్లి నిశ్చయమైందట...'

'ఊహూఁ—'

'కట్నాలూ కానుకలూకూడా నిశ్చయించుకొని తాంబూలాలు పుచ్చుకున్నారట...'

'ఊహూఁ—'

'దానికి సీతాలత్త వాళ్లు చంద్రహారం పెడు తున్నారట... 'చంద్రహారం' అనేసరికి చంద్రయ్య

తలెత్తి చూచాడు. లోగడ ఎప్పుడో ఒకసారి తనతో ప్రసూన ఒంటరిగా వున్నప్పుడు చంద్రహారంగూర్చి ప్రసక్తి చేసినట్లు జ్ఞాపకం...మళ్లీ ఇవ్వాళ... చంద్రయ్య నిట్టూర్చాడు. ఏదో కృతనిశ్చయానికి వచ్చాడు. తరువాత ఓ రెండు నెలలకు పనిమీద ఒంగోలు పోయినప్పుడు బందరు కంపెనీవారి ఓ గోల్డు కవరింగ్ చంద్రహారంకొని తెచ్చి ప్రసూన కిచ్చాడు. ఇస్తుంటే కొంచెం చెయ్యి వణికింది తనకు.

'ఎందుకండీ ఇది — ఎవరు తెమ్మన్నారు మిమ్మల్ని? అనిమాత్రం అన్నది ప్రసూన. అంతే! ఇంకేమీ వ్యాఖ్యానించ లేదు. చంద్రయ్య అనుకున్నాడు ఆ రోజున 'కనీసం నా పాప రాధిక పెరిగి పెద్దదయ్యే నాటికన్నా నేను దానికి చంద్రహారం చేయించి ఇవ్వాలి' అని.

రాధిక పెద్ద దయింది - పెళ్లీడుకు వచ్చింది—

కాని తానైతే చంద్రహారం చేయించే స్థితిలో వున్నాడా??......నవ్వుకున్నాడు చంద్రయ్య.

'ఆ రోల్డుగోల్డు యుగపు రోజులే బాగున్నాయి నేటికంటే' అనుకున్నాడు—

'పంతులూ' చంద్రయ్య ఆలోచనా ప్రవాహానికి ఏదో అంతరాయం. చూచాడు —సామిగాడు వచ్చాడు.

'ఏరా సాములూ...'

'పంతులూ—చంటి దెందుకో ఒకటే గిరి కీలు తిరిగి పోతున్నది - కూడు ముట్టడం లేదు...'

'ఊఁ—' అని ఒక్క క్షణం ఆగి 'అమ్మాయ్— ఆ పచ్చ సీసాలో మాత్రలు రెండు కట్టి ఇలా ఇయ్యమ్మా' అని ఓ పొడిదగ్గు దగ్గి 'చూడు సాములూ పొద్దున్నే నేను బడికి పోయే లోపలే చంటిదాన్నొక్క సారి తీసుకురా. చూద్దాము. ఈ రెండు మాత్రలూ రాత్రి కెలాగైనా కడుపులోకి పోయేటట్లు చూడు— ఏమీ భయం లేదులే.'

'ఏమో అంతా నీ దయ పంతులూ' సాములు రెండు చేతులతోనూ మొక్కి మాత్రలు తీసుకొని వెళ్లిపోయాడు.

'అమ్మాయ్— మీ నాన్నగారిని మడి కట్టుకో మని చెప్పు—' ఇంట్లోనుండి ప్రసూన కేక.

ఇవ్వాళెందుకో మంచం మీదినుండి లేవ బుద్ధి పుట్టలేదు—అయినా సరే బలవంతంగా లేచి కూర్చున్నాడు.

మడి కట్టుకొని పీటపై కూర్చొని ఓ అయిదు నిమిషాలు, గొణ గొణ మన్నాడు. పారాయణ పూర్తి కాగానే 'ఆ, వడ్డించు అంటూ' ఏరా చందూ...' అని కేక వేశాడు.

'ఊఁ—' వాకిట్లో మట్టి అరుగుమీద చిరు చాపపై పడుకొని వున్నాడు చందూ...

'రేపు ఒంగోలు పోతా వేమిటి...'

చందూ ఔననలేదు. కాదన లేదు.

ప్రసూన వండిన గోధుమ నూకను విస్తట్లోకి వడ్డించింది. చంద్రయ్య ఓ రెండు ముద్దలు తిని అన్నాడు. 'ఆ తూర్పుపాలెం శివాలయం దగ్గరే బస్సుదిగు—స్టాండుదాకా వెళ్లకు-'

'ఊఁ-'

'ఒకవేళ రైల్వే గేటువేసివుంటే దిగి నడుచు కుంటూ తూర్పుపాలెం చేరు'—

'ఊఁ —'

'అక్కడ రామకోటిని కలుసుకో — అదేరా, పెద్దరెడ్డి గారబ్బాయి రామకోటయ్య గుర్తులేదూ... నీవు ఒకటో క్లాసులో వున్నప్పుడు 'పంతులుగారూ పంతులుగారూ' అంటూ మనింటికి వస్తూండే వాడు...'

'ఊఁ'

'వాడు మన శిష్యుడే—వెళ్లు...ఏం—'

చందూ ఏమీ అనలేదు—

చంద్రయ్య లేచాడు 'అమృతమస్తు' అంటూ—

'అదేమిటి అంతా అలాగే వదిలేశారు...' అన్నది ప్రసూన ఆదుర్దాగా—

చంద్రయ్య బలహీనంగా నవ్వి దొడ్డి గుమ్మం దగ్గర చెయ్యి కడుక్కున్నాడు. లోటాకిందపెట్టి

మళ్లీ వాకిట్లోకి వచ్చేసరికి రాధిక తనకై పక్కవేసి వుంచింది—చంద్రయ్య మంచంపై చేరగిలి పడ్డాడు. ఆకాశాన్ని చూస్తూ ఒక్కొక్క చుక్కనే లెక్కబెట్టాలని ప్రయత్నిస్తున్నాడు. కాని చూపుకు వెనకటి ఊపులేక పోవడంతో తానే ఓడిపోయాడు. భోజనాలైనాక ప్రసూనా రాధికా పక్కింటి వాళ్లతో కలిసి గుళ్లో హరికథ వుంటే వెళ్లారు. చందూ నిద్ర పోయాడు. ప్రకృతి మొత్తం నిద్రపోతున్నది. ఆకు అల్లల్లాడటం లేదు—కాని నిద్రపోనిదల్లా ఇద్దరే—ఒకటి సముద్రం—రెండవది చంద్రయ్య—ఆయన కళ్ల ముందు ఏవేవో వర్ణదృశ్యాలు...వీధిలో ఒంటరిగా పడుకున్న కుక్క వకటి కలలో మొరిగినట్లు మొరుగుతున్నది — గుడిలోనుండి హరికథా కీర్తనం—దూరాన ఎక్కడో పల్లెవాళ్ల కేక—'హో—హ్హో హో'...

చంద్రయ్యకు మగత నిద్ర పట్టినట్లనిపించింది...

గలగలా మనుషుల శబ్దం...'ఎవరూ...'

'మేము గుడినుండీ వస్తున్నాము—పడుకోండి' ప్రసూన కంఠం—'ఎంతైందే టైము?'

'ఆ, ఒంటిగంట కావొస్తున్నదండీ ... మంచి నీళ్లు ఇమ్మంటా రేమిటి?...'

'అక్కర్లేదులే—' చంద్రయ్య ఇటువైపుకు పొర్లి పడుకున్నాడు మళ్లీ—అయితే ఇక నిద్ర పట్టలేదు.

చంద్రయ్య మనస్సు ఎందుకో వేదాంతం వైపుకు తిరిగింది—

మనుష్యుడు గొప్పవాడని అంటారు—కాని అతని శక్తులన్నీ పరిమితాలే కదా! ఆకలిని జయించలేడు దప్పికను జయించలేడు. నిద్ర అతని జీవితంలో సగ భాగం మింగివేస్తున్నది. ఇక మృత్యువు సరే సరి—మానవుడు మృత్యుంజయుడు కాగలడా?? ఎలా?? ఎప్పుడు?? ఆలోచన ఇక ముగియలేదు—

'కొక్కొరోక్కో' తొలి కోడి కూసింది.

దూరంగా జాలరి వాళ్ల శబ్దం—

ప్రభాత పవనాలు మొగలిపొదల మీదినుండీ వస్తున్నాయి. తమలపాకులతోటల మీదుగా వేగు చుక్క మెరుస్తున్నది. 'ఏరా—చందూ—లే' కేక వేశాడు చంద్రయ్య. రెండు మూడుసార్లు పిలిస్తేనే కాని చందూ లేవలేదు—చాలా అయిష్టంగా లేచి కళ్లు నులుముకుంటూ అలాగే పక్కపై కూర్చున్నాడు 'లే—లే—ఫస్టు బస్సువేళ అవుతున్నది—' చంద్రయ్య నులకమంచం మీద పడుకొనే కేక పెట్టాడు.

చందూ లేచి కాలకృత్యాలు నిర్వహించుకొని గుడ్డలు వేసుకున్నాడు—ప్రసూనమ్మ లేచి దీపంబుడ్డి ఇంకొంచెం పెద్దది చేసి పాత భోషాణంనుండీ తీసిన పాల గిన్నెను పరీక్షించి చూచింది. ఆలస్యంగా తోడు వేయడం వల్లనేమో బాగా తోడుకోలేదు పాలు—వెయ్యనా? వద్దా? అని సంశయిస్తూ రాత్రి వండిన అన్నమూ, గోధుమ రవ్వతో చేసిన పిండీ రెండూ పెట్టింది కంచంలో...

'అమ్మా ఆవకాయి వెయ్యి—' ప్రసూనమ్మ జాడీలోంచి ఓ గరిటెలోకి ఆవకాయ తీసి ఓ బద్దవేసి శనగగింజలతోవున్న కాస్తకారంవేసి నూనె వంచింది—

చందూ మాట్లాడకుండా తింటున్నాడు.

రాధిక తల్లి దగ్గరికి వచ్చింది నిద్రలేచి. 'అన్నయ్య అప్పుడే అన్నం తింటున్నాడే...' అంటూ కాళ్లు జాపుకొని కూర్చుందొక పీటమీద— 'ఒంగోలు నుంచి ఏం తెస్తావురా అన్నయ్యా'.

చందూ తల పైకెత్తి ఓ సారిచూచి మళ్లీ తలవంచుకొని ఆవకాయ కడి మరొకటి నోట్లో పెట్టుకొని 'అఁ—మజ్జిగ పొయ్యి' అన్నాడు—

ప్రసూనమ్మ తోడుకొని తోడుకొనకుండావున్న పాలను పోసింది కంచంలో. ఉప్పుడు రవ్వను అందులో పిసుక్కొని గడగడ తాగేశాడు చందూ—

'పాఁ—పపాఁ—' కారుహారన్—చంద్రయ్య మంచంమీదినుండి లేచి 'అదుగో ఫస్టు బస్సు హారన్ ఇస్తున్నది వెళ్లు త్వరగా ... చందూ గబగబాలేచి చెయ్యి కడుక్కొని తల్లి కాళ్లకు దణ్ణంపెట్టి సంచీ చేతబట్టుకొని పరుగెత్తాడు బస్సువైపు—వీధిలో దాకా వచ్చారు ప్రసూనా, రాధికా—చందూ గుడివైపుగా బస్సుదిగివున్న చెట్టువైపుకు మలుపు తిరిగాడు.

అరిటాకులూ, ఊచా. గెలలూ, పెరుగు దుత్తలూ రైతులు బస్సు దగ్గరకి చేరవేస్తున్నారు—

చంద్రయ్య దూరంగా ఆకుతోటల వైపుకు

నడక సాగించాడు. నక్షత్రాలు వెలుగును కోల్పో తున్నాయి క్రమంగా...

మళ్లీ సూర్యోదయం—

చంద్రయ్య పంతులు బెత్తంతో పాఠశాలకు వెళ్లడం. అటెండెన్సు రిజిష రు—చాక్‌పీసు—డస్టరు—పిల్లల అరుపులు—ఏడుపులు—సాడీలు చెప్పకోవడాలు—బెత్తానికి పని కల్పించడం—నిన్న రానివాణ్ణి గోడ కుర్చీ వేయించడం— అంతా మామూలే—

కాని చంద్రయ్య హృదయం మాత్రం మామూలుగా లేదు—

పొద్దు తిరుగుడు పువ్వులా సూర్యుని వెంట తిరుగుతున్నది. సాయంత్రమైంది—

చంద్రయ్య పంతులు బెత్తంతో బయట పడ్డాడు. సింహాసనం వైపుకు నడిచాడు—

చేత్తో రాతిని సిద్ధంచేసి వేపచెట్టు కింద కూర్చున్నాడు.

'పంతులూ ఇయిగో—' శేషు కొబ్బరినీళ్లు ఇచ్చాడు—

సుబ్బమ్మ ముద్ద పులిబొంగరాలు పోస్తున్నది...

చంద్రయ్య, కళ్లజోడు ముక్కు కొనకు లాగి దూరంనుంచి వస్తున్న వ్యక్తిని చూస్తూ అన్నాడు 'ఎవరూ...'

'నేనే' చందూ ముక్తసరిగా జవాబు చెప్పి ఇంటివైపు సాగిపోతున్నాడు.

చంద్రయ్య రోజుకన్నా పెందలాడే తన సింహాసనం మీదినుండి లేచాడు. ఇంటి ముఖం పట్టాడు. గుమ్మంలోకి వెళ్లక ముందే ప్రసూనమ్మతో చందూ చెపుతున్న మాటలు వినిపిస్తున్నాయి 'అంతా మన వాళ్లే—మన బంధువులే—మన శిష్యులే — ఆ రామ కోటయ్య దగ్గరికి పోతే సరిగా పలకరించనే లేదు సరి కదా 'ప్రతి వాళ్లకూ ఈ రికమండేషన్లు మెండైనాయి ఈ రోజుల్లో' అని పక్కనే చీట్లాటకు కూర్చున్న స్నేహితుడితో అంటున్నాడు—శిష్యట్ట—శిష్యుడు—నాన్న దగ్గర ఈయన నేర్చుకున్న చదువు ఇదే కాబోలు—'

చంద్రయ్య మాట్లాడకుండా నులకమంచంపై కూలబడ్డాడు. రాధిక తండ్రిని చూచి గబగబా వచ్చి దిండు తలకింద పెట్టబోయింది—'మంచినీళ్లు తెస్తానుండు నాన్నా...'

'చూడు రాధా! చందూ చేత ఓ గ్లాసు నీళ్లు పంపు...'

అయోమయంగా చూచింది రాధిక—

జల పక్షులు తిరిగి వేపచెట్లపైకి చేరుతున్నాయి—

సూర్యుని రథం పడమటి కొండల్లో దిగిపోయింది ..

చీకటి సన్నగా చంద్రయ్య ఆవేదనలా దిక్కులన్నీ వ్యాపిస్తున్నది—చంద్రయ్య ఆకాశం వైపుకు చూచాడు—

చంద్రహారంలో వెలిగే ముత్యాల పంక్తిలా బారు కట్టిపోతున్న కొంగలు—

చంద్రయ్య, కొడుకు ఉద్యోగస్థు డన్నమాట వినాలని ఎదురుచూచా డింత వరకూ...కాని అదింకా రేపటి దూరంలో వుంది—వర్తమానానికీ, ఆ దూరానికీ మధ్య ఒక చీకటి రాత్రి...

'ఏమండీ ఇవ్వాళ పిండి వండమంటారా... లేక—' ప్రసూనమ్మ వాకిట్లోకి వచ్చి భర్త స్థితి చూచి కొయ్యబారి పోయింది. జ్ఞానదాత సూర్యుణ్ణి మింగివేశానన్న అహంకారంతో అవిద్యారూపమైన చీకటి అలా తెల్లవార్లూ కుండపోతగా కురుస్తూనేవుంది—

* * *

కాల ప్రవాహంలో అయిదేళ్లు గడిచాయి.

దేశంలోని మరొక పంచవర్ష ప్రణాళిక ఫలితంగా అనేకమైన మార్పులూ చేర్పులూ జరిగాయి—

అయితే కొత్తపట్నం మాత్రం వాల్డన్ వద్ద కూర్చున్న థోరోలాగా సబర్మతిలోని గాంధీ లాగా నవ నాగరికతకు దూరంగానే వుండిపోయింది—

అదే సూర్యోదయం—నీటి దొరువుల్లో అవే కమలాలు తమలపాకుల తోటల నానుకున్న మొగలి పొదలనుండి అవే సువాసనలు—

జాలరివాళ్లు గంగమ్మతల్లికి వందనం చేసి అలాగే కొయ్య తెప్పలను నీళ్లల్లోకి నెట్టడం...

ప్రసూనమ్మ కూతురికి పెళ్లిచేసి పంపివేసింది—

ఇంటి కొక కోడలిని తెచ్చుకుంది—

సుబ్బమ్మ స్థానం శేషు ఆక్రమించాడు.

మహలక్ష్మి కొడుక్కు పట్నంలో కేంద్ర ప్రభుత్వపు ఉద్యోగమొస్తే గుడ్డ ఉతకడం మానేసి బస్తీ పోయింది...

ఇంతకు మించి చెప్పుకోదగ్గ మార్పు లేవీ జరగ లేదు వూళ్లో...

మామూలుగానే ఆనాడు కూడా సాయంకాలం క్రమంగా రాత్రి కిందికి పరిణామం చెందుతున్నది.

బెత్తం చేత్తో పట్టుకొని చాక్‌పీసు అంటిన చేతిని తుడుచుకుంటూ చందూ తండ్రిగారి సింహాసనం వైపుకు నడిచాడు—

బెత్తాన్ని చెట్టు మొదటికి ఆనించి రాతిని చేత్తో తుడిచాడు. చేతి చాక్‌పీసు దాని కంటుకున్నది—

కొలిమి తిత్తుల్లా పగలంతా పని చేసిన ఊపిరి తిత్తుల నిండా తమలపాకు తోటలనుండీ వచ్చే గాలిని నింపుకుంటూ తల పైకెత్తి దిగంతాల లోకి చూచాడు—

దూరంగా, ఎత్తుగా, శిథిలమైన లైటు హవుస్—

'పంతులూ ఇయిగో నీళ్లు' శేషు చందూకు కొబ్బరినీళ్లు అందించాడు—

'శేషూ ౬ అణా ముద్దపులిబొంగరాలు కూడా వ్రటా'—

దూరంగా రెడ్డి గారింట్లో బ్యాటరీతో పని జేసే ట్రాన్సిస్టరు రైతులు వాడవలసిన ఎరువులను గూర్చి ప్రసంగిస్తున్నది...

ఆరిటాకు కట్టలతో ఇంటి ముఖం పట్టిన రైతులు.

దుమ్ము రేపుకుంటూ అపూరి బస్సు నైటు హాల్టుకై గంగరావి చెట్టు కిందికి చేరింది—

సర్వే తోటల్లో మిణుగురులు.

ఊళ్లో మిణుగురుల వంటి దీపాలు.

చందూ మనస్సులో గాలిలోని దీపాల వంటి ఏవో ఆశలు.

బెత్తం చేత బుచ్చుకొని ఊపుకుంటూ ఇంటి ముఖం పట్టాడు. కాలికి తాటిమట్ట తగిలింది—ఒక్క తన్ను తన్నాడు—

'కోడలు పిల్లకు ఒంట్లో నలతగా వున్నట్టుంది పిన్నీ' సరస్వతమ్మ గొంతు—

'అవును—' ప్రసూనమ్మ కంఠం. చందూ పోల్చుకున్నాడు.

గుడిలో కథా కాలక్షేపానికై వెళ్తున్నట్లున్నారు.

'ఏమన్నా విశేషమా?...'

'అనే అనుకుంటున్నాను—'

సరస్వతమ్మ తృప్తిగా నవ్వింది 'అయితే మళ్లీ మా చంద్రన్నయ్యగారు రాబోతున్నారన్న మాట...'

చందూ అలాగే నిలబడి పోయాడు క్షణం! తన కీ విషయం తెలియదే. సావిత్రి మాటమాత్ర మైనా అనలేదు...చకచకా ఇంటి వైపుకు నడిచాడు.

సావిత్రి దీపంబుడ్డి దగ్గర కూర్చొని ఏదో పుస్తకం పుటలు తిప్పుతున్నది. 'ఏమండీ— ఈ సినిమా బొమ్మల పుస్తకం చూడండి. మాస పత్రి కలు. రెడ్డిగారి అమ్మాయి ఒంగోలునుండి వస్తూ తెచ్చింది—'

'ఊఁ—' నులకమంచంపై కూలబడ్డాడు.

'అబ్బ ఎంత బాగున్నాయో బొమ్మలు—ఇవి చూస్తే వెళ్లి ఈ సినిమాలన్నీ చూచి రావాలని బుద్ధి పుడుతున్నదండీ.'

'ఊఁ—'

'ఇదిగో ఈ సినీ తార మెళ్లో వున్న చంద్ర హార మొకసారి చూడండీ—పళ్ళు పులిసి పోతున్నాయి చూస్తుంటే—ఏమండోయ్ ఈ బొమ్మ నొకసారి చూడండి మీరు.'

గాలికి బలహీనంకా చెట్టుకొమ్మలు కదిలాయి—

'ఏమి టలా ఆలోచిస్తున్నారు?'

'అబ్బే ఏమీ లేదే—'

'ఈ బొమ్మ చూడరూ అయితే—'

'చూచాను సావిత్రీ ఇంతకుముందే—అది క్యాలెండరు కింద రిలీజ్ చేశారు కూడా—రేపు ఒంగోలు పోయేవాళ్లెవరైనావుంటే ఫాన్సీ షాపునుంచి ఆ కాలెండరు తెప్పించి నీ కిస్తాలే—'